

Kossuth és a piaristák

A monoki születésű Kossuth Lajos (1802–1894) több szeretettel és több gyűlölettel találkozott életében, mint bármelyik magyar kortársa. Halála után a helytállásnak és az előrelépésnek kivételesen hatékony ösztönzőjévé vált, de önkényes értelmezések, kisajátító és torzító törekvések kiszolgáltatottjává is. A köztudatban élő Kossuth-kép hiányosságai és torzulásai indokolták, hogy egy rövid áttekintésben foglalkozzunk a nagy államférfi korai tanulmányaival, amely hozzánk, sátorlajújhelyi piaristákhoz kötötte hat évig (1810–1816).

1844-ben elkezdett, de be nem fejezett **önéletrésében** (*Némely adatok életem folyamából*) így emlékezett meg a piaristáknál eltöltött évekről: „Atyám vallásos ember volt, de nem vakbuzgó, sem türelmetlen, tehát teljességgel nem akadt fel azon, hogyha Újhelyben akar iskoláztatni, a piaristákhoz kell jártnia. Ezt tevő, mert a szomszéd Pataktól betyáros durva társalgási szelleme miatt irtózott. Én tehát hat évig az újhelyi piaristák gimnáziumának koptattam küszöbét; tanítóim szerettek, mert könnyen tanulva mind a hat éven át első eminens valék; s ha mondanám, hogy ott mégis keveset, vagy semmit sem tanultam, igazságtalan volnék, bár semmi reálist nem tanultam is. A humanisztikus irányú nevelés sajátosságához tartozik, hogy szakemberré nem nevel, tehát úgyszólván semmi pozitív eredményét nem láthatjuk későbbi életünkben e szerint tett tanulmányainknak, de a lélek általánosan mégis fejlődik s bizonyos receptibilitással öntetik el az értelmi képesség, szélesebben, terjedtebben, mint az úgynevezett reális irányú nevelésnél. Én azt gondoltam, szakembert reális irányú iskola nevel, sokoldalú, művelt férfiút a humanisztikus irányú s ez mint alap nem zárja ki amazt, mint felépítményt. Én az újhelyi kegyes szerzetesbeliek iskolájára hálával emlékezem. Sohasem vettem magam s nem vették szülőim észre, hogy vallás tekintetében vagy türelmetlenek, vagy térítgetők voltak volna; s én, szülőim, kivált igen vallásos anyám vezérlete alatt protestáns szellemirányú gyermek valék, bár oktatóim római szerzetesek.”

Összegezve: **Kossuthot** neveltetése a **nemesi-értelmiségi pálya** hagyományának folytatására készítette fel. A régi magyar piarista iskolák szakismeret helyett latin műveltséget, szónoki és íráskészséget, érvelési képességet, közéletben kiválóan használható felkészültséget fejlesztettek a fiatal **Kossuthban**. 1848-ban is hálával gondolt vissza a piarista iskolára. Október 23-án **Magyaróváron**, a **Halpiacon** összegyűlt nemzetörökhöz intézett beszéde során **Burián Boldizsár** piarista házfőnök üdvözlő szavaira a következőket mondta: „Én ezen szerzetnek mindenkor tisztelője voltam, s iránta különös hálával lekötelezve érzem magamat. Azért is őszinte hálával veszem tiszteletüket. Talán nem is tudják az urak, hogy én is növendékük voltam s hogy tudományomat, a hazafiúi érzésemet Önök, ha nem is egész kiterjedéssel, de legalább első magvait s talpkövét vetették s csepegtették belém; azért is e hasznos szerzet iránt hálás érzéssel lenni meg nem szűnök.”

Than Mór: *Széchenyi és Deák kora* (1875). Baloldalt áll a szónokló Kossuth Lajos és Petőfi. Középen foglal helyet Széchenyi és Deák, kezükben műveik.

A sátorlajújhelyi iskola a 19. század elején

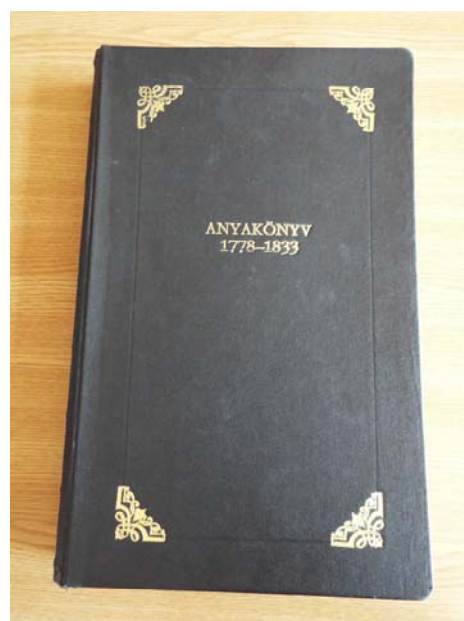
Korábbi írásunkban **Deák Ferenc** kanizsai piarista diákéveit mutattuk be. Tanulmányaikat szinte párhuzamosan, ugyanabban az oktatási rendszerben végezték – egy év különbség van köztük **Kossuth** javára. Érdekes itt utalnunk a két öregdiák későbbi barátságára: **Kossuth Ferencnek**, tehát **Kossuth Lajos** fiának a **keresztapja Deák Ferenc** volt. Az a **Deák Ferenc**, aki római katolikus és az a **Kossuth Ferenc**, aki evangélikus. Nem túlzunk, ha azt állítjuk, hogy egész életében megfigyelhető vallási türelme **Kossuthnak** a **piaristáknál** fejlődött ki. Annál is inkább, mert maga az igazgató, **Sivulcsky József** vitte el konfirmálni az abaúji Felsőkemencére.

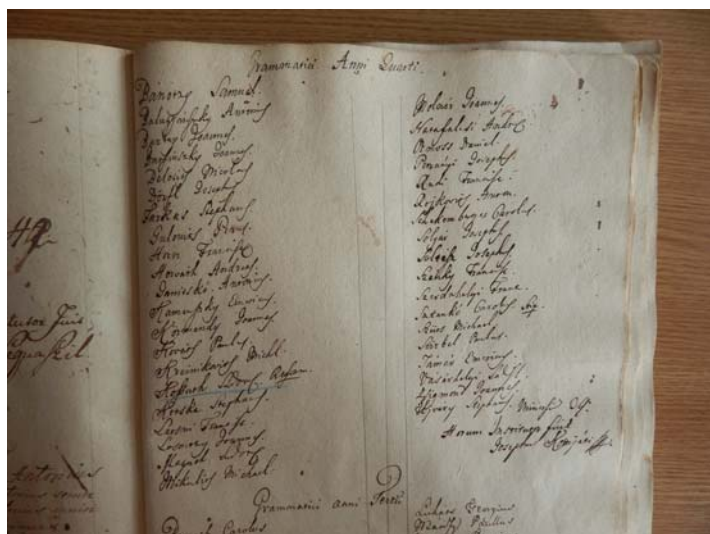
Most térjünk vissza az újhelyi iskolánkhoz. Eredetileg **Pikóczy Eleonóra**, egy százados özvegye **Tokajban** alapította 1721-ben, amikor minden ingó és ingatlan vagyonát a piaristákra hagyta. A rendtagok 1727-ben telepedtek meg a városban és 1737-ben kezdtek tanítani. Az iskolát 1758-ban négyosztályos kisgimnáziummá alakították, majd 1789-ben **II. József** elrendelte átköltöztetését **Sátorlajújhelyre**, a felosztott pálosok helyére, ahol 1806-ban hatosztályossá alakult. Ekkor tehát a gimnázium négy grammatikai és két humanista osztályból állott.

Miként **Kossuth** azt visszaemlékezéseiben megírta, eminens diák volt hat évig – akárcsak későbbi barátja és minisztertársa, **Deák Ferenc** Nagykanizsán. Mit jelentett ez a XIX. század első felének iskolájában? Az ún. második *Ratio educationis* (1806) szerint „a tanárok a tanév kezdetén tanulóikról jegyzeteket készítenek, amelybe később pontosan feljegyzik, hogy ki-kí az egyes hónapban milyen előrehaladást tett, és tanulótársai között milyen helyet érdemelt ki. Mindegyik tanuló számára az előrehaladást lehet **különlegesen kiváló**, vagy **jó**, vagy **közepes**, vagy **rossz**; ennek alapján megfelelő csoportokat kell alakítani, és ezek egyikébe érdeme szerint sorolandó be mindenki. Akinek előrehaladása igen jeles és dicséretre méltó, azokat **kiváló** vagy **kitűnő jeggyel** (*eminens*) különböztetik meg, a jók az **első csoportban** kapnak helyet, a közepeseket a **másodikba** sorolják, a **harmadikba** jutnak a rosszak. (...) Ugyanilyen módon kell lebonyolítani az erkölcsi magatartás értékelését is.” Ezután az egy csoportba kerülő diákokat rangsorolták. A különböző tantárgyak eredményeit összevontan értékelték, vagyis a félévvégi márciusi, illetve az évvégi augusztusi vizsgák alkalmával kaptak egy-egy érdemjegyet a tanulók. Külön osztályzatot csak **magyar nyelvből**, **hittanból** és **magaviseletből** kaptak. **Kossuth** a kanizsai gimnáziumban mindvégig az **eminens** kategóriába tartozott.

Tanév	Osztály	Kossuth Lajos eredménye
1810/11	1. grammaticae	5 diákból a harmadik legjobb tanuló
1811/12	2. grammaticae	46 tanuló közül lett osztályelső.
1812/13	3. grammaticae	az eminens kategóriában (pontosabb adat nincs.)
1813/14	4. grammaticae	39 diák között szerepel
1814/15	1. humanistae	41 diák között osztályelső
1815/16	1. humanistae	35 diák között osztályelső (újra-járta az osztályt)

Mikszáth anekdotája

A kis **Kossuthot**, mint újhelyi piarista diákot az író **Különös házasság** (1900) című regényében örökítette meg:

– Ott azt a fiatalot kell leütni, azt a sáfrányszínűt vagy azt a fehéret! – kiáltá a kocsmáros. - Ott szalad az ólak felé!

De a két nagy diák nem bírt eredményre jutni, az eldobott husángok is célt tévesztettek, mire a kis diák kihúzta zsebéből a parittyaszíjat, követ tett bele, és meglóbáztán azt a levegőben, hirtelen elereszté az egyik madzagot.

Süvített a kő, mint a nyíl, szállt, szállt, aztán

csak egyet fordult a csirke a saját tengelye körül, és összeesett. Éppen a kis ostoba koponyáját találta összezúzni: legalább nem sántul meg, sem a konyhakés nem metszi a torkát, hanem kimúlik szép rögtöni halállal a csirkefaj elleni hadjáratban a csatatéren.

– *Valde bene!* – lelkesedett a kocsmáros. – Így csak az Isten tud löni meg a Döry úr. (Még akkor nem volt meg a makkfilkónak ez a mostani személyesítője, mert különben ismerte volna Tell urat a kocsmáros.)

A kis diák másik kövecskét emelt föl, s most már a fehér csirkét kommintotta meg vele, hogy azt is rögtön elhagyta a lelke.

– Kell-e még több? – kérde némi színészi pózzal a kisfiú.

Nevetni lehetett volna ezen. A kevélységén. No, nézze meg az ember. Az a csöpp nebuló hogy kineveti ezeket a nagydiákokat: kell-e még több?

Szerencsére nem is hallották, észre sem vették eddig. Mérhetetlen nagy úr a pataki jogász arra nézve, hogy egy donátista gyereket észrevegyen. Az oroszlán talán meglátja a hangyát a homokban a talpa alatt, de a pataki jurista nem látja meg a donátistát. Ami nem lehet, az nem lehet. Vannak rendkívüli távolságok stb. Mindennek dacára a zömökebb pataki, a szőke, kerek fejű odalépett a fiúhoz, és vállon veregette.

– Ezt jól csináltad, barátja az erénynek! Nagyra nőj, öcsém!

Egyebet nem mondhatott neki, hanem ezt a keveset aztán legalább úgy megfogadta a kis nebuló, elannyira megnőtt, hogy a szeme-szája tátva maradt tőle a kerek koponyájának huszonöt-harminc év múlva, mikor ráemlékezett.

– Hogy hívják a gyereket? – kérde aztán hanyagul, elmenve a kocsis mellett, aki kezdte már leszedni az abrakostarisznyákat.

– Kossuth Lajoskának – felelte a kocsis. – Ügyes fiú – jegyzé meg a kerek fejű egyszerűen. (Először hallotta ezt a nevet, de nem utoljára.) – Diák, ugye?

– Az a.

– Hol?

– Újhelyen.

Emléktábla a sátoraljaújhelyi piarista gimnázium (ma Kossuth Lajos Gimnázium) homlokzatán.